

VEDLEGG 3

Vedr. revisjonsprinsipper, med utgangspunkt i Lukasevangeliet og Gal Fil 1-2 Tess

Framlegg på styremøtet 27.09.01 ved OU-leder Hans Kvalbein

I innstillingen fra OU til Bibelselskapets styre 5.2.1999 ble det understreket at det som skulle settes i gang, skulle være en varsom revisjon. Det skulle ikke være snakk om å lage en helt ny oversettelse fra grunnen av, men å videreføre de mange gode valg og grep som ble gjort i forbindelse med 78-oversettelsen, og gjøre en god oversettelse enda bedre. Begrunnelsen for denne understrekningen var at det ikke har skjedd så mye i språkutviklingen i Norge i de årene som er gått siden NO78 ble lansert.

Men det har vært ført en debatt om oversettelser og bibelspråk i denne tiden, og vi har fått nye svenske og danske bibeloversettelser. Kanskje også språkutviklingen har gått litt lenger enn vi i utgangspunktet trodde? Mitt inntrykk etter vel to års arbeid med oversettelsen av NT er at NO78 har et større "forbedringspotensiale" enn jeg trodde da vi startet.

Arbeidet med en revisjon er tidkrevende. Hver setning og hvert ord må sjekkes mot grunnteksten, og mulige alternativer prøves ut, før vi kanskje finner ut at det er best å beholde teksten slik den var. Eller eventuelt forandre den. Mange språkvalg krever også en viss modning hos den enkelte og prøving i ulike lesegrupper. De kan ha konsekvenser for andre bibelsteder som vi ikke så i første omgang, men som gjør det nødvendig med ytterligere justeringer. Vi visste da vi startet at arbeidet vil ta tid, og vi strever med å holde de tidsrammer (og økonomiske rammer) som er

satt. Stort sett er det gått bra så langt, og det er en glede å kunne presentere de første fruktene av dette arbeidet for styret.

Fire prinsipper ble lagt til grunn for arbeidet. Jeg vil kort presentere dem og gi eksempler på hvordan de slår ut i de tekstene som nå er lagt fram for styret.

A. En bevegelse tilbake mot en mer konkordant oversettelse enn den sterkt idiomatiske NO78. Samtidig må det fastholdes at det er viktigere at oversettelsen gjengir grunntekstens mening riktig enn at enkeltord oversettes likt alle steder hvor de forekommer. Som eksempel kan nevnes det greske ordet *sarx* (kjøtt), som i NO78 er gjengitt med 30 forskjellige uttrykk. Vi har ønsket å redusere dette noe, men vil ikke vende tilbake til det danske lånordet “kjød” som bare oppleves som arkaisk bibelspråk. Men det greske ordet dekker et så vidt betydnings- og bruksområde at det er umulig å bare oversette det med ett norsk ord. Det greske leksikon gir 5 hovedgrupper av betydninger med mange undergrupper, og dette må gjenspeile seg i forskjellige norske uttrykksmåter. I Galaterbrevet finner vi ordet i Gal 2,16.20; 3,3; 4,13f. 23.29; 5,13-17.19.24; 6,8.12f. Der hvor menneskets “kjøtt” stilles opp mot (Guds) Ånd har vi valgt “menneskenaturen” som hovedoversettelse (Gal 5,16-18), men beholdt “menneskeverk” i 3,3. Vi har unngått karakteriserende tillegg (ond/syndig natur), for det negative ved ordet kommer tilstrekkelig klart fram av konteksten det står i. Dette får store konsekvenser for andre tekster, som Rom 8. - “Kjødet” volder problemer, også for bibeloversetteren!

B. Ta vare på bibeltekstens metaforer (billedspråk). Bibelspråket er konkret og billedrikt, og oversetterne har bevisst prøvd å gjenvinne billedsiden der hvor den kan ha blitt tilslørt i tidligere oversettelser. I Luk 1,17 var Døperens oppgave å “gjøre folket vel forberedt for Herren”. Grunntekstens uttrykk impliserer et bilde av et folk som ligger ned, men reises opp: Ny oversettelse: “reise opp for Herren et vel forberedt folk”. I Luk 9,53 er det prosaiske “han var på vei til Jerusalem” erstattet med grunntekstens vakre bilde “hans ansikt var vendt mot Jerusalem.” I Fil 2,15 brukes ikke det vanlige abstrakte ordet for “lys”, men et ord for “lyslegemer” som oftest brukes om himmellegemene: “Dere stråler blant dem som stjerner på nattehimmelen.”

C. Pregnans. På enkelte steder har NO78 valgt å oversette med relativt ordrike omskrivninger, hvor grunntekstens pregnans er gått tapt. Sammenlikne presentasjonen av Døperen i Luk 3,3 “forkynte omvendelse og dåp til syndenes forlatelse” (7 ord) med den tilsvarende uttrykksmåte i NO78 (16 ord). I Luk 10,6 erstatter “fredens menneske” (på gresk: “fredens sønn!”) en nokså tung omskrivning i NO78. En ørliten endring i Luk 6,20-26 sikter også på å gi utsagnene større pregnans.

D. Rytme og stilpreg. I de tekstene vi legger fram for styret, finner vi noen av de fineste poetiske tekstene i NT, de såkalte cantica i Luk 1-2 (Magnificat 1,46-53, Benedictus 1,68-79, Nunc dimittis 2,29-32) og hymnen til Kristus i Fil 2,5-11. De endringene som er gjort her er forelagt liturgisk nemnd. Her tillater vi et mer opphøyet stilnivå enn i prosatekster. Se for eksempel 1,54 “kom i hu sin miskunn”. Under sterk tvil beholdt vi også ordet “miskunn”, som neppe hører hjemme i norsk dagligspråk, hvor vi heller vil tale om “godhet” “være god mot” eller liknende, i prosateksten 1,58 for å vise sammenhengen mellom reaksjonen på Elisabet og innholdet i hymnen.

I arbeidet med revisjonen har det vist seg at en del andre hensyn blir svært viktige for å bringe Bibelens språk og budskap nærmere vår egen tid – og samtidig bevare følelsen av at den er blitt til i en annen tid.

- a) Modernisering av språket: Vi vil unngå arkaiske ord og uttrykk og levninger av gammelt “bibelspråk” som ikke kommuniserer meningen nært og direkte. Vi har etter hvert utarbeidet lister over ord som vi enten bør unngå helt eller begrense bruken av. Ordet trengsel/trengsler kan ofte med fordel erstattes av motgang. Dåre og dårskap er gammelmodige ord som neppe brukes så mye lenger. Legeme blir til kropp, kalk blir til beger. Vi beholder det innarbeidede ordet “vintre”, selv om det ikke dreier seg om noe tre i vanlig forstand, men en slyngplante eller en ranke. Men forpakterne er blitt til vinbønder og mannen planter en vinmark (det går ikke an å plante en vingård, men eiendommen som helhet blir en vingård) Luk 20,9-19. Hvem vet i dag hva tredve, seksti eller hundre “foll” er? Det var først i arbeidet med Markusteksten vi fant en enkel og lettforståelig oversettelse av dette uttrykket i Luk 8,8.

Vi vet at det vil få store konsekvenser at vi nå tilstreber å skifte ut det arkaisk-danske ordet Fader med det norske Far, også når det brukes metaforisk om Gud. Se Luk 10,21-22. Vi beholder imidlertid Fader vår i bønnen Matt 6.

- b) Kjønnssinkluderende språk. Vi har allerede presentert for styret at tiltalen “brødre” i mange sammenhenger vil bli erstattet med det kjønnssinkluderende “søsken”. I Luk 8,19-21 ser vi hvordan dette kan slå ut. I parallellteksten i Mark 3,31-35 blir Jesu søstre eksplisitt nevnt. Tiltalen “søsken” er nå kommet inn på en rekke steder i brevene, som Fil 1,12; 3,1.13; 4,1.8.21. Det er opplagt at kvinnene Evodia og Syntyke i 4,2 er inkludert i Paulus’ tiltale! Undersøkelser viser at folk i dag er langt mer vare på bruk av personlig pronomen enn tidligere: kvinner føler seg ikke uten videre inkludert der mennesket omtales som “han”. Men det er ikke helt enkelt å unnå denne språkbruken i vendinger som har karakter at ordspråk og generelle regler. Se f.eks Luk 8,23-27. Her brukes “han” ganske mye, og det reflekterer den mannsdominerte kultur som har vært den rådende inntil vår tid. Men det er ikke meningen at ikke også kvinner skal følge Jesus! Her må vi tilstrebe en balanse mellom et inkluderende språk og en troskap mot grunntekstens uttryksmåte (og kultur). Det neppe er mulig å gjøre alle til lags her.
- c) Troskap mot en “fremmed” kultur. Noen ganger er det riktig å tydeliggjøre at datidens kultur var annerledes. Man lå til bord i festlig lag, og det må vi si i 7,37 for å gjøre det forståelig at kvinnen kunne stå bak Jesus, nede ved føttene. Men vi ønsker ikke å la dette momentet fremmedgjøre teksten for den moderne leser. Derfor finnes andre løsninger i 11,37 og 13,29. At et lys tennes og settes i en stave, gir gale assosiasjoner når det dreier seg om en lampe som settes i holderen 11,33.
- d) Normering av nynorsken. NO78 nynorsk har med rette fått mange lovord, og i starten av arbeidet fikk vi mange advarsler mot å gjøre store endringer på teksten her. Men det viser seg at nokså mange ord og uttrykk blir lite forstått blant unge nynorsk-brukere, og vi kan ikke unngå å ta hensyn til språkutviklingen i nynorsken, som i de siste årene har nærmet seg bokmålet. Her er vi nødt til å ta

hensyn til dette og samtidig gjøre rett overfor nynorskens egenart og tradisjon. Vi har dyktige konsulenter og gode nynorsk-brukere i OU, men heller ikke her er det enkelt å gjøre alle til lags. Listen over arkaiske uttrykk i nynorsk NO78 er nok vel så lang som listen i bokmålsutgaven.

- e) Tegnsetting, avsnitt og overskrifter. Vi reduserer bruken av semikolon (men beholder også mange, og prøver å følge vanlige kommaregler. Vi innfører bruk av to typer anførselstegn, slik at direkte tale i rammen av direkte tale kan markeres (eks. Luk 12,16-21. 42-45; 14,15-24). Avsnitt og overskrifter overprøves og her blir også synoptiske hensyn viktige. (2,21: ny, egen overskrift). Det er gjort et prinsippvedtak om å kursivere eller på annen måte markere gammeltestamentlige sitat, slik det er gjort i Svensk Bibel 2000 (SO), men det er ennå ikke gjort synlig i de utsendte tekstene.
- f) Tekstkritiske valg. OU er kritisk til de vedtak som ble gjort i 93 om tilpasninger til tradisjonell bibeltekst på steder hvor vi nå kjenner en eldre (og bedre) tekst. Vi gjengir nå Fadervår i Lukasevangeliet i den kortversjonen som er brukt i de eldste håndskriftene.
- g) Fotnoter Vi satser på et utvidet noteapparat, som ikke minst også skal inkludere forklaringer til tekstkritiske valg og avvikende lesemåter. Se for eksempel Luk 2,14; 4,4; 10,1; 11,2-4). Fotnotene gir også nødvendige realopplysninger og orienterer (upolemisk!) om andre oversettelsesmuligheter. SO viser også her en vei som vi kan følge et godt stykke.